

DOCUMENTAIREMAKER
SASKIA JEULINK (1973)

De film *Bodem in Beweging* balanceert tussen een sociaal portret van door aardbevingen getroffen inwoners van Overschild en het harde nieuws van de laatste tijd. Oftewel, we zien wat de gaswinning heeft aangericht aan huis, haard en hoofd, afgewisseld met fragmenten uit de verhoren in de parlementaire enquête.

„Dat idee kwam van Human-eindredacteur Kees Vlaanderen”, zegt de Groningse documentairemaker Saskia Jeulink, „nadat hij een door mij ingebracht fragment met hoogleraar sociale psychologie Tom Postmes voor de enquêtecommissie zag.”

Postmes zegt in dat fragment dat je bij elk getroffen huis zou moeten aanbellen met de vraag: ‘vertelt u eens, wat is er nou eigenlijk gebeurd?’ „Kees stelde daarna voor enquêtefragmenten door de film heen te weven. Hij voelde direct aan zoiets goed zou werken.”

Zo zien we het geschutter en de schaamte van politiek verantwoordelijken en de botheid van de gasbazen, tegenover de beheerste woede van onder anderen gedupeerde Sijbrand Nijhoff en ex-secretaris Susan Top van het Groninger Gasberaad.

Het was een enorme puzzel, beaamt Jeulink, om het sociale, menselijke dorpsverhaal en dat van de enquête in evenwicht te houden. „Het moest verhalend blijven, niet alleen maar informatie. En we moesten ervoor zorgen dat quotes in die enquête niet uit hun context werden gerukt, om makkelijk te kunnen scoren. Het blijft een documentaire.”

Voor het project kwam er eerst een overleg met bewoners in dorps-huis De Pompel. „De bulldozers reden al door het dorp.” In de film zien we de emoties van Bas Pen, vertellend over zijn door de jaren heen zorgvuldig opgeknapt woning die tegen de vlakke moet. Er is de rake verteller Cees Wildervanck, wonend in het buitengebied, en volgens de regeltjes voor niets in aanmerking komend. De angst, de onveiligheid.

De sloop is schrijnend om te zien. Zoals het dak wordt aangevallen, voor de bewonersogen. Jeulink: „Naar hè.” Ja naar. En treffend. Zeker als je ervoor ex-minister Kamp en NAM-baas Van de Leemput hebt mogen zien.

SCHRIJVER/HISTORICUS
MARTIN HILLENGA (1972)

Opvallend aan Martin Hillenga's boek *Kroniek van Overschild – een toekomst zonder verleden* is de omgekeerde chronologie. Het begint met een nawoord, eindigt met een inleiding en ertussenin voltrekt de geschiedenis zich vanaf nu naar toen. „Het idee van een zandloper. Omkeerbaar”, zegt Hillenga.

De schrijver is historicus, met Groningen en erfgoed als specialisme. „Overschild is een relatief jong dorp. Jonger dan de Veenkoloniën bijvoorbeeld. Tot 1950 was de bloeitijd, daarna werd het minder, en dat dan sterk versneld door de gaswinning.” Alle reden om met het einde te starten. „Bovendien, geschiedenis is mooi, maar het kan ook heel saai worden als je niet uitkijkt.”

Hillenga's stijl en originaliteit sluiten dat gevaar buiten. Gretig haalt hij de woorden ‘don't back the losers, pick the winners’ van Shell-topman Wagner aan. Hij doopt de publicatie *Atlas van Afgehaakt Nederland* (2021) soepel om tot *Atlas*

Still uit Film *Bodem in Beweging* van Saskia Jeulink, onderdeel deel van *Kroniek van Overschild*.

Kroniek van Overschild

Op NPO2 is morgenavond de documentaire *Bodem in Beweging* van Saskia Jeulink te zien. Haar film is onderdeel van het drieluik *Kroniek van Overschild*, tevens de titel van het boek van Martin Hillenga en fotograaf Gus Drake.

ERIC NEDERKOORN

‘Geschiedenis is mooi, maar het kan ook heel saai worden’

van *Afgedankt Nederland* en portretteert de verdwenen (maar later op last van de consumentenautoriteit weer teruggeplaatste oranje dorpsbrievbus) als metafoor voor dat afdanken.

Hillenga: „Bij aanvang van dit project voelde ik gêne. Het kwam tot stand met NPG-geld (Nationaal Programma Groningen, red.). Ik hoorde ze al zeggen, ja hoor, het moet weer naar cultuur. Weer een klap in ons gezicht.”

Dat zoiets als dit ook bijdraagt aan de bewustwording, dit probleem er kan inpeperen bij wie het eerst niet wilde voelen, bleef ergens hangen in empathie en bescheidenheid. Het begon met een gesprek met Saskia Jeulink. Bij het gesprek in De Pompel hoorde Hillenga vooral toe. „Ik sta liever aan de rand van een groepje dan er middenin.”

Alle verhalen, ervaringen die hij in zijn boek verwerkte, raakten hem. „Het gaat je niet de kouwe kleren zitten. En het is nodig. Want na de presentatie van de enquête voel je de aandacht al weer verslappen.” En wie kies je dan? „De verhalen moeten als dakpannen over elkaar liggen. Daarom boeren, import én de derde generatie.”

Dit is wel even wat anders dan *Het Grote Groninger Poezenboek*, waarmee hij werd genomineerd voor Beste Groninger Boek. „De twee boeken gingen simultaan. Overdag het treurige van Overschild, waarna ik 's avonds nog wat te lachen had met de poezen.”

Naast archiefphoto's is er het materiaal van Gus Drake, foto's gemaakt in Overschild. „Ze zeiden hier: er

loopt een Amerikaan door het dorp. Die maakt mooie dingen.”

FOTOGRAAF/KUNSTENAAR
GUS DRAKE (1984)

Wat hij twee jaar geleden aankondigde, staat nu te gebeuren. De Amsterdamse fotograaf/kunstenaar Gus Drake krijgt, naast bijdragen in het boek *Kroniek van Overschild*, een eigen expositie in het dorp. Titel: *Ode aan Thuis*. Met een bijzonder en ook wel wrang slot, passend in de hele geschiedenis. „De expositie is in het huis van Gert en Ellen de Vries, Meerweg 6. Daar te zien tot en met 7 mei. Direct daarna wordt het huis met expositie en al gesloopt.”

Waarmee de expositie een performance wordt. Drake heeft er de verhalen van vijf huishoudens uitgelicht. Tijdens de expositie zijn ook nog interviews met dorpsbewoners via koptelefoons te beluisteren.

Drake, met een Amerikaanse vader, is hier geen vreemde. Zijn moeder is Groningse, zijn grootouders wonen in Garsthuizen. Hij komt vaak in de provincie. En al helemaal in Overschild. „Het is een indrukwekkende en ook emotionele ervaring om te werken met de mensen in het dorp.”

Zijn foto's laten de mensen zien, maar ook de rauwe gevolgen van de bevingen aan de huizen. Grove ellende subtiel opgediend. „Ik hoop ermee ook nog in het Groninger Museum te komen, om daar dit verhaal te vertellen.”

Het werk in Overschild past in zijn motivatie om ecologische en erfgoed

vraagstukken vast te leggen, en hoe je ermee omgaat. Samen met fotograaf Dirk-Jan Visser heeft hij ook een expositie in de Haagse vestiging van Beeld en Geluid, met video-interviews en foto's gemaakt in Overschild. Daar komt op 6 april staatssecretaris Vijlbrief op bezoek. Drukke tijd dus voor Drake. „Ik leef nu een beetje in twee werelden.”

Drieluik *Kroniek van Overschild* begint donderdag met film op NPO2

Het drieluik *Kroniek van Overschild* trapt donderdagavond af met 2Doc: *Bodem in Beweging* van Saskia Jeulink, 22.18 uur, bij Human op NPO 2. Op vrijdag 7 april is voor genodigden op de Meerweg 6 in Overschild de officiële opening van de expositie *Ode aan Thuis* van Gus Drake en de presentatie van het boek *Kroniek van Overschild. Een toekomst zonder verleden*, van Martin Hillenga. D expositie is gratis toegankelijk voor publiek van 8 april t/m 7 mei elke zaterdag en zondag van 13.00-17.00 uur.

Daarna, om druk te houden op het debat in de Tweede Kamer gaan film, boek en expositie naar Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, luidt de opzet. Onder de titel *Impacttour* gaat het publiek onder leiding van schrijver/journalist Louis Stiller (*Hoe Warffum werd wakker geschud*) in gesprek met de drie makers en met twee bewoners uit Overschild.